مەزھەپچىلىك ياكى مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگىشىشنىڭ ۋاجىبلىقى

ئېنىقلىما:

ئىجتىھاد قىلىش باسقۇچىغا يەتمىگەن مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئۆزىنىڭ بارلىق دىنى مەسىلىلىرىدە بىر مۇجتەھىد ئىمامنىڭ مەزھىپىنى، مەيلى ئۇ بىر ئىمام بولسۇن ياكى بىر مەزھەپتىن يەنە بىر مەزھەپكە يۆتكىلىشتە بولسۇن، قۇرئان ۋە سۈننەتتىن پاكىت تەلەپ قىلماستىنلا تەقلىد قىلىشتىنى كۆزدە تۇتىدۇ.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

فىقھىي مەزھەپنىڭ قورۇلۇش جەريانى ھەققىدە سۆز ئېچىش ئەھمىيەتسىز بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى بۇنىڭدىن باشقا ماۋزۇلاردا فىقھىي مەزھەپلەر ھەققىدە مەخسۇس توختىلىپ، تەپسىلى چۈشەندۈرگەن ئىدۇق. شۇڭا بۇ يەردە پەقەت ھازىرقى زاماندىكى مەزھەپچىلىككە چاقىرىدىغان ئۆلىمالار ۋە ئۇلارنىڭ كىتاب ۋە رىسالىلىرىنى زىكىر قىلىش بىلەنلا بولدى قىلىمىز. ئۇلارنىڭ مەشھۇرلىرى:

◈ شەيخ مۇھەممەد ئەلخالىد: ھىجرىيە 1328 ـ يىلى (مىلادى 1910 ـ يىلى)، سۈرىيەنىڭ ھۇمات شەھرىدە دۇنياغا كەلگەن ۋە ئەزھەر شەرىپتە ئىلىم ئىگەللىگەن. ئۇ ئۆز شەھرىدە مۇدەررىس ۋە خاتىبلىق بىلەن تاكى ھىجرىيە 1389 ـ يىلى (مىلادى1969 ـ يىلى) تۇتقاقلىق كىسىلى بىلەن ۋاپات بولغانغا قەدەر ھايات كەچۈرگەن.

ئۇنىڭ، دوكتور مۇستەپا سىبائىينىڭ «ئىسلامنىڭ سوتسىيالىزملىقى» ناملىق كىتابىغا قارشى يازغان «ئىسلامنىڭ سوتسىيالىزملىشىشىغا ئائىت قاراشلار» ناملىق كىتابى، «باتىللارغا رەددىيەلەر» ۋە فىقھىيغا دائىر يازغان خېلى كۆپ سانى ئىگەللەيدىغان ماقالە ۋە رىسالىلىرى بار. ئۇنىڭ مۇھىملىرى: «دىنى ساھەدە قالايمىقانچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا ئىماملارنىڭ مەزھەپلىرىگە ئەگىشىشنىڭ زۆرۈرىيىتى» ناملىق كىتابىدۇر.

◈ شەيخ ھەبىبۇرراھمان ئەلئەئزەمىي: ھىندىستانلىق ھەدىسشۇناس بولۇپ، ھىجرىيە 1319 ـ يىلى دۇنياغا كەلگەن. ئۇ بىر قىسىم سۈننەت كىتابلىرىنى تەھقىقلىغان ۋە ئۇلارغا ئىلاۋە يازغان. بۇلارنىڭ ئارىسىدا «مصنف عبد الرزاق» ۋە ئىبنى ھەجەرنىڭ «اختصار الترغيب والترهيب» ناملىق كىتابلىرى بار.

ئۇنىڭ ئاخىرقى تەھقىقلىرىنىڭ بىرى ئالتە جىلدلىق «مصنف أبي شيبة» ناملىق كىتابىدۇر. ئۇنىڭغا شەيخ ئەلى ھەسەن ئابدۇلھەمىد، سەلىيم ئەلھىلالىي ۋە دوكتور بەكىر ئىبنى ئەبۇ زەيد قاتارلىق كىشىلەر ھەنەفىي مەزھىپىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن بىر قىسىم ھەدىسلەرنىڭ تېكىستىنى ئۆزگەرتكەنلىك سەۋەبى بىلەن قارشى چىقىدۇ. (د.بەكىر ئەبۇ زەيدنىڭ "رەددىيەلەر" ۋە شەيخ ئەلى ھەسەن ئابدۇلھەمىد ۋە سەلىيم

www.munber.org

ھىلالىينىڭ "ھەبىيبۇرراھمان ئەلئەئزەمىيگە بىرىلگەن ئىلمىي رەددىيەلەر" ناملىق كىتابلارغا مۇراجىئەت قىلىڭ)

◈ شەيخ مۇھەممەد سەئىيد رامزان ئەلبۇتىي: دەمەشق ئەھلىدىن بولۇپ، ئەسلى كۇردتۇر. ئۇ دەمەشق ئۇنىۋېرسىتېتى شەرىئەت پاكولتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى، ئۇنىڭ ھەيتىلىك دەرسلىرى بولۇپ، بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلار ۋە ئاۋام بۇ دەرسلەردىن پايدىلىنىپ كەلگەن. فىقھىي، تەرجىمەھال ۋە ئىسلام مەدەنىيىتىگە ئائىت ئەسەرلىرى بىلەن شۆھرەت قازانغان. ئىمامىلارغا تەقلىد قىلماسلىق ۋە ئىجتىھادنى تەلەپ قىلغۇچىلارنىڭ دەۋەتچىلىرى ئالدىدا قاتتىق چىڭ تۇردى. شەيخ بۇتىيى تەسەۋۋۇپ ۋە ئەشئەرىيلەرنىڭ ئۇسۇلىغا تايانغان سۇپىزمنىڭ كۈچلۈك ھىمايىچىلىرىدىن بىرى بولۇپ سانىلىدۇ. ئۇنىڭ «كبرى اليقينيات»، «اللامذهبية أخطر بدعة تهدد الشريعة الإسلامية» ۋە «السلفية مرحلة زمنية مباركة لامذهب إسلامي» ناملىق كىتابلىرى بار. ئۇ شەيخ سالىھ ئىبنى فەۋزاننىڭ ئاخىرقى كىتابى ۋە باشقا ئالىملارنىڭ كىتابلىرىغا رەددىيە يازغان.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◈ ئىمامىلارنىڭ مەزھەپلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئىجتىھادىنى قۇرئان ۋە سۈننەتتىن ئالىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى بىۋاستە ھالدا قۇرئان ۋە سۈننەتكە ئاساسەن ئىجتىھاد قىلىشقا قادىر ئەمەس. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەزھىپى خاتالىقتىن مۇستەسنا، ئەمما ئىمامىلارنىڭ مەزھەپلىرى ئۇنداق ئەمەس» دېگەن سۆزنىڭ ئورنى يوق.»: چۈنكى ئىجتىھاد دىنىنىڭ بىر قىسمىدۇر، ئۇ مەيلى توغرا ياكى خاتا بولسۇن ئۇنىڭغا ئەجىر بېرىلىدىغانلىقى دەلىل ئارقىلىق ئىسپاتلانغان. ئەمما ئۇلارنىڭ قارشىسىدىكى كىشىلەر "ئىجتىھادنىڭ خاتالىقى ئېنىقلانغانلىرى دىنىنىڭ بىر قىسمى ئەمەس، ئىجتىھاد قىلغۇچ ئۇنىڭغا قارشى يۆنۈلۈشتىكى ھەدىسنى كۆرمىگەن بولسا، ئۇ كىشى ئۆزرىلىك، ئەمما، قارشى يۆنۈلۈشتىكى ھەدىسنى كۆرگەن تۇرۇغلۇق قوبۇل قىلمىغان بولسا، ئۇ كىشى گۇناھكار بولىدۇ ۋە ئاگاھلاندۇرۇلىدۇ.

◈ ئىسلامنىڭ ئەھكاملىرىنى چۈشەنمەك ئاسان ئەمەس، شۇنىڭدەك ئۇنىڭ سانىمۇ چەكلىك ئەمەس. ئۇ شۇ قەدەر كەڭ ۋە ئومۇمىيلىققا ئىگە بولۇپ، ئوخشىمىغان شارائىت ۋە ئوخشاش بولمىغان ئەھۋاللاردىكى ئاممىۋي ۋە خۇسۇسىي ھاياتقا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئېنىق ۋە بىۋاستە دەلىلى بىلەن بولسۇن ياكى تەتقىق قىلىش، ئىجتىھاد، يەكۈن چىقىرىشلار بىلەن بولسۇن ئاخىرىدا قۇرئان ۋە سۈننەتكە قايتىدۇ.

◈ ئىسلام فىقھىسى ۋە ئۇنىڭ ئاساسىدا مەزھەپلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى ئۆگەنگەن كىشى شاخچە مەسىلىلەردىكى تالاش ـ تارتىشلارنىڭ بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى ۋە ئۇ مەسىلىلەردە بىرلىككە كېلىشنىڭ ئىمكانسىزلىقى ئېنىق ھېس قىلىدۇ. بۇنىڭ تۆرلۈك سەۋەبلىرى بولۇپ، بۇنى ئىمام ۋەلىيىيۇللاھ ئەددىھلەۋي ـئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن ـ ئۆزىنىڭ «الإنصاف في أسباب الإختلاف» ۋە شەيخۇل

www.munber.org

ئىسلام ئىبنى تەيمىييە ـ ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن ـ «رفع الملام عن أئمة الأعلام» ناملىق كىتابلىرىدا خۇلاسىلەپ ئۆتكەن.

ساھابىلەرمۇ نۇرغۇن ئىشلاردا تالاش ـ تارتىشلارنى قىلىشقان. چۈنكى بۇ ئىشلارنىڭ بەزىلىرى توغرىسىدا كەسكىن نەس ۋە كەسكىن دالالەتلەر كەلگەن بولۇپ ئىختىلاپ قىلىشقا قەتئىي بولمايدۇ، ئەمما بەزى ئىشلار توغرىسىدا كەلگەن دەلىللەردە چۈشەنچىلەرنىڭ ئوخشىماي قېلىش ئېھتىماللىقى بار. ساھابىلەر ئىمىتىش مىقدارىنى بىر قېتىم ئىمىتىسلا بولامدۇ ياكى بەش قېتىم ئىمىتىشى كېرەكمۇ؟ دېگەن مەسىلە ۋە بىر تۇققانلار بىلەن چوڭ دادىنىڭ مىراسى توغرىسىدىكى مەسىلىدىمۇ تالاش ـ تارتىش قىلىشىپ قالغان... بۇنداق ئىشلاردىكى ئىختىلاپ ئىجتىھاد دەپ ئاتىلىدىغان بولۇپ، بۇ شەرىئەت يول قويغان ۋە قارشى تۇرۇشقا بولمايدىغان ئىختىلاپتۇر. كىشىلەرنى بىرلا قاراشقا توپلاش مەسىلىسى ئەقلىي، ئىلمىي ۋە تارىخىي نۇقتىدىنمۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىشتۇر.

◈ تەقلىدتىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىككە كېلىشى بىلەن قانۇنلاشقان مەسىلە. بەلكى ئىجتىھاد قىلىش ۋە يەكۈن چىقىرىش سەۋىيىسىگە يەتمىگەن كىشىلەر ئۈچۈن تەقلىد قىلىش ۋاجىپتۇر. ئۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ مونۇ سۆزىدۇر: «(ئى قۇرەيش جامائەسى!) بۇنى بىلمىسەڭلار، ئىلىم ئەھلىلىرىدىن سوراڭلار» ـ نەھل سۈرىسى، **43** ـ ئايەت. ئىمام شاتىبىي ـ ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن ـ مۇنداق دەيدۇ: "ئوقۇمىغان بىر تەقلىد قىلغۇچى كىشى مەسىلىسىنى ئۆلىمالاردىن سورىمىسا توغرا بولمايدۇ. كەسكىن ھالدا دىنىنىڭ ئەھكاملىرىدا ئۇلارغا مۇراجىئەت قىلىشى لازىم. ئۆلىمالار بۇ ھالدا شەرىئەتنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ سۆزلىرى شەرىئەت ئورنىدا قوبۇل قىلىنىدۇ.»

ئىبنى خەلدۇن ئوتتۇرىغا قويغاندەك: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسھابلىرىنىڭمۇ ئىلىمدە ئوخشاش ئەمەسلىكى، ھەممىسىنىڭ پەتىۋا ئەھلى ئەمەسلىكى ۋە دىنىنىڭمۇ ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ئېلىنمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئىشلارنى ھەممە بىردەك تەستىقلىغان. پەتىۋا بېرىدىغانلار ساناقلىقلا كىشىلەر ئىدى، كېيىن تابىئىنلار ۋە تابىئىنلارنىڭ تابىئىنلىرى دەۋرىگە كەلگەندە پەتىۋانىڭ دائىرىسى كېڭەيگەن ۋە شۆھرەت قازانغان تۆت ئىمامنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر قانچىلىغان ئىماملارغا تەرەققىي قىلغان.

◈ تەقلىد قىلغۇچى كىشىنىڭ مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگىشىشى ۋاجىب. تەقلىد قىلغۇچىنىڭ مۇئەييەن ئىمامنىڭ يولىنى تۇتۇشى ئۇنى تەقلىد قىلىش دائىرىسىدىن چىقىرىپ تاشلىمايدۇ. بۇنىڭ زىيىنى يوق، گۇناھمۇ بولمايدۇ.

ـ مۇجتەھىد ئىماملارنى تەقلىد قىلىشتىن يىراق تۇرۇش، ھالال ۋە ھارامغا دائىر ھۆكۈملەرنى قۇرئان سۈننەتتىن بىۋاستە چىقىرىش، بارلىق كىشىلەر ئالدىدا چېلىشچىغا مەيدان ھازىرلاپ بەرگەندەك ئىجتىھاد بابىنى ئېچىۋېتىش ئوخشىمايدىغان تەسەۋۋۇرلار، خۇسۇسىي قانائەتلەر ۋە ۋەھىملەر ئارىسىدا ئاللاھنىڭ شەرىئىتىنى قالايمىقان قىلغاندىن سىرت، ئايىغى چىقماس دىنىي قالايمىقانچىلىقلارغا ئېلىپ بارىدۇ. شەيخ مۇھەممەد ئەلھامىد ئۆزىنىڭ «ئىماملارنىڭ مەزھەپلىرىگە ئەگىشىشنىڭ زۆرۈرىيىتى» ناملىق كىتابىدا ئىبنى ئابىدىنىنىڭ ھاشىيەسى (1 ـ

www.munber.org

جىلد، 55 ـ بەت) دىكى سۆزىگە مۇۋاپىق ھالدا مۇنداق دەيدۇ: "بىز ئۇستىدە تۇرۇپ، ئەمەل قىلىدىغان نوقتا، فىقھىي ئالىملىرىمىز ـ ئاللاھ ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن ـ نىڭ چىقارغان شۇ قارارىدىن ئىبارەتكى، ئەپەندىمىز ۋە خوجىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرىتىدىن تۆت يۈز يىل ئۆتكەندىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندە، ئەھكام چىقىرىشتا "مۇتلەق ئىجتىھاد" قىلىشقا بولمايدۇ." ئۇ يەنە: "دىيانىتى ئاجىز، ئىلمى كەم ۋە ئەقلى چولتا بىرى بولمىسىلا "مۇتلەق ئىجتىھاد"نى دەۋا قىلمايدۇ." دەيدۇ. (11، 12 ـ بەتلەر) يەنە شۇ كىتابنىڭ ئۆزىدە مۇنداق ئىبارىلەرمۇ بار: "جەددى ۋە خۇسۇسىي بولغان جۇزئىي (كىچىك بىر مەسىلىدە) مەسىلىدىكى ئەھكاملارنى بىلىش ئۈچۈن ئىجتىھاد قىلىسا ھېچ گەپ يوق."

ـ زامانىمىزدىكى مۇجتەھىدلەر پەقەت يېڭىدىن پەيدا بولغان مەسىلىلەردىلا ئىجتىھاد قىلسا بولىدۇ، ئەمما بۇرۇنقى مەسىلىلەردە ئىجتىھاد قىلىشقا بولمايدۇ.

ـ ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئىجتىھاد ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك شەرتلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان:

1 ـ قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەتنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئەرەب تىلى ۋە ئۇنىڭ ئىپادىلەش ئۇسلۇبلىرىنى بىلىش.

2 ـ قۇرئان كەرىمنى تولۇق بىلىش.

3 ـ سۈننەتنى، بولۇپمۇ ھوقۇقچىلىقتا مۇناسىۋەتلىك ھۆكۈملەرنى بىلىش.

4 ـ ھۆكۈملەرنىڭ ناسىخ ۋە مەنسۇخلىرىنى بىلىش.

5 ـ مۆمىنلەرنىڭ يولىدىن باشقا يولغا چىقىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ئىجمائ قىلىنغان ئورۇنلارنى بىلىش.

6 ـ قۇرئان ۋە سۈننەتنىڭ قائىدە ـ ئۇسۇللىرىنى بىلىش.

7 ـ سالاھىيەت ۋە ئەخلاقىي سۈپىتى ياخشى بولۇش، يەنى ئىلىم، ئەمەل ۋە ئېتىقاد جەھەتتە ئەيىبلىك بولماسلىق.

◈ مەزھەپكە چاقىرىشنىڭ كۆچلۈكلىكىدىن مەزھەپلەرگە بولغان مۇتەئەسسىپلىك يامراپ، ئۇنىڭغا ئەگەشكۈچىلەرنىڭ ئارىسىدا مۇنازىرىلەر كۆپىيىپ كەتتى. مەزھەپكە ئەگەشكۈچىلەرنىڭ بىر ـ بىرىنىڭ قارشىسىغا بولغان تەشۋىقاتلىرى ئەۋج ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى خىلاپ بىر ـ بىرىگە سۈيىقەست پىلانلاش ۋە ئازار بېرىشلەرگىچە يېتىپ باردى. بۇ ئىشلار بەزىدە نۇرغۇن پىتنىلەرگە سەۋەب بولسا، بەزىدە ئۇرۇش ـ ئارا جىدەل ـ ماجىراغا ئېلىپ باردى. ياقۇت ئەلھەمەۋىي «شەھەرلەر قامۇسى» ناملىق كىتابى (1 ـ جىلد، 273 ـ بەت) دا ئىسپاھاننىڭ قەدىمكى شانۇ ـ شەۋكەتلىرىنى بايان قىلغاندىن كېيىن: "پىتنىنىڭ كۆپلۈكى ۋە شافىئىيچىلار بىلەن ھەنەفىيچىلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇتەئەسسىپلىك، ئىككى گورۇھنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى زەنجىرسىمان ئۇرۇشلار بۇ شەھەرنى تۆت تەرەپتىن خارابىگە ئايلاندۇرۇشقا باشلىدى. ھەر بىر تائىپە مەيدانغا چىققان ھامان، بىر رايوننى بولايدۇ، كۆيدۈرىدۇ، خارابىلىككە ئايلاندۇرىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار نە مەسئۇلىيەت، نە نومۇس ھېس قىلمايدۇ."

www.munber.org

مەرۋە ۋە رىي ۋىلايەتلىرى توغرىسىدا بايان قىلغانلىرى (4 ـ جىلد، 355،356 ـ بەتلەر) تېخىمۇ ئېچىنىشلىق بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەزىلىرىگە قورال كۆتۈرۈپ «ئۇلار _ ھەنەفىي ۋە شىئەلەر ـ نىڭ ئورنىنى تېپىۋالدىم. ھەممىسى يەر ئاستىغا قورۇلغانكەن، ئولتۇرىدىغان جايىغا بارىدىغان يول ناھايىتى قاراڭغۇ ۋە ماڭماق قىيىن ئىكەن، بولمىسا ئۇلارنىڭ بىرىمۇ قالمىغان بولاتتى.» دېگۈدەك دەرىجىگە يەتكەن.

ـ مەزھەپ تەئەسسۇپلىقىنىڭ تىغلىرى ئاللاھنىڭ بەيتلىرىنىڭ ھۆرمىتىگىچە بېرىپ يەتكەن. تارىخچى ئىبنى كەسىير «البداية والنهاية» ناملىق كىتابىنىڭ 1 ـ جىلد، 19، 21 ـ بەتلىرىدە مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەلھافىز ئابدۇلغەنىي ئەلمەقدەسىينىڭ ئۇمەۋىي جامەسىدە دەرس سۆزلەش جەريانىدا، ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرى مەسىلىسى يۈزىسىدىن دۈچ كەلگەن پىتنىگە ئوخشاش بىر پىتنە يۈز بېرىپ باقمىغان. بۇ مەسىلىدە ئۇ باشقا مەزھەپنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنى رەنجىتىپ قويغان. شۇنىڭ بىلەن ئەمىر سارىمۇددىن بەرغەش باشقا مەزھەپلەرنىڭ فىقھشۇناسلىرى بىلەن مۇنازىرە ئورۇنلاشتۇرۇپ بەرگەن. ئەمما ئۇلار ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كەلمەي، ئۇنى يۇرتتىن قوغلاپ چىقارغان ۋە قەلئەدىن ئەسىرلەرنى ئەۋەتىپ ھەنبەلىيلەرنىڭ مۇنبىرىنى چېقىپ تاشلىغان. شۇ كۈنى ھەنبەلىيلەرنىڭ مېھرابىدا پېشىن نامىزىنى ئوقۇغىلى بولمىغان. ئۇ يەردە بار خەزىنە ۋە ساندۇقلار چىقىرىلىپ، پۈتۈنلەي بوشىتىپ تاشلانغان.»

ـ ھافىز شەمسۇددىن ئەززەھەبىي ھەنەفىي مەزھىپىدىكى دەمەشق قازىسى مۇھەممەد ئىبنى مۇسا ئەلبەلاساغۇنىنىڭ تەرجىماھالىدا ئۇنىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرىدۇ: "ئىش مېنىڭ قولۇمدا بولغان بولسا شافىئىيچىلاردىن جىزيە ئالاتتىم." (ميزان الإعتدال، 4 ـ جىلد، 51،52 ـ بەتلەر). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى «مراحي الفلاح» نىڭ ئاپتورى 21،22 ـ بەتلەردە نىجىس بولۇپ كەتكەن قودۇق سۈيى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: "ئەگەر ئۇنىڭدا خېمىر يۇغۇرۇلسا ئىتقا تاشلاپ بېرىلىدۇ ياكى ھايۋانلارغا ھەلەپ قىلىپ بېرىلىدۇ ۋە بەزىلەر دېيىشتىكى: شافىئىيغا سېتىپ بېرىلىدۇ".

ئىمام نەۋەۋىي «المجموع» نىڭ 1 ـ جىلد، 258،259 ـ بەتلىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «قوشۇمچە: شافىئىي ھەنەفىيگە ئىقتىدا قىلغان ۋە ھەنەفىيمۇ شافىئىيگە ئىقتىدا قىلغان. بۇنىڭدا ئىختىلاپ بولۇپ، ئۇنى بىر بالا قاپلاپ تۇرىدۇ. ھەنەفىي تاھارەت ئالغاندا، شافىئىي ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلغان بولسا.... ئۈچ خىل قاراش بار، بۇنىڭ بىرى ئۇستاز ئەبۇ ئىسھاق ئەلئىسفرايىينىنىڭ سۆزىدۇر: مەيلى نىيەت قىلسۇن ياكى قىلمىسۇن ئۇنىڭغا نامازدا ئىقتىدا قىلىشقا بولمايدۇ؛ چۈنكى، ئۇ ھەتتا نىيەت قىلغان تەقدىردىمۇ ئىقتىدانى ۋاجىب، دەپ قارىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ گويا ئادەتكە ئوخشاش بىر ئىش بولۇپ، ئالغان تاھارىتى دۇرۇس بولمايدۇ.» يەنە «الموع» نىڭ 4 ـ جىلد، 184، 185 ـ بەتلىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ھەنەفىي بىر ئايالنى تۇتقان ياكى شۇنداقلا تاشلاپ كەتكەن ۋەياكى باشقا بىر ئىش قىلغان بولسا، شافىئىي ئۇنىڭغا قولۇپسازنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئىقتىدا قىلسا بولىدۇ. ئۇنىڭغا جۇمھۇر قارشى چىققان، ئۇ بولسا توغرىدۇر.»

www.munber.org

بۇلارنىڭ قاتارىدا. ماراكەشتە مۇۋەھھىدلار دۆلىتى قۇرۇلغان چاغدا مالىكىيلار بىلەن زاھىرىيلار ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن ئىشلارمۇ بار؛ ئۇلارنىڭ ئايەت ۋە ھەدىسلەرنى ئېلىپ قېلىپ، مالىكىيلارنىڭ باشقا كىتابلىرىنى كۆيدۈرۈشكە بۇيرۇغان ۋە كىشىلەرنى زاھىرىي مەزھىپىگە كىرىشكە قىستىغان. بۇ مالىكىي مەزھىپىگە تەۋە كىشىلەر ئۈچۈن ناھايىتى زور پىتنە بولغان.

<u>يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى</u>، مەزھەپچىلىكنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرىمۇ بار؛ ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن، مەزھەپلەرنىڭ ئىماملىرى ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن تەھقىقلىغۇچى ئالىملارنىڭ ئىجتىھادلىرى ئىسلام فىقھىسىنى بېيىتتى. يېقىنقى ئەسىرلەردە مۇسۇلمانلار ئۇنى قوبۇل قىلدى ۋە تەقلىد بىلەنلا بولدى قىلىش، ئىجتىھاد بابىنىڭ تاقىلىپ قېلىشى، ئىلىم تەلەپ قىلىشنىڭ ئازلاپ، نادانلىقنىڭ يامراپ كېتىشى سەۋەبى بىلەن ئىسلام ئالەمىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىگە كەڭ تارقالدى.

ئەمما مەزھەپچىلىكنىڭ سەلبىي تەرەپلىرىمۇ بار؛ پەقەت ئۆزىنىڭ مەزھىپىنىلا توغرا ۋە ھەق دەپ قارايدىغان مەزھەپكە تەۋە بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئەھۋالى مۇسۇلمانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھالسىزلىق، چېچىلاڭغۇلۇق ۋە نۇرغۇنلىغان ئىختىلاپلارنىڭ چىقىشىغا سەۋەب بولىدۇ. بۇ نەتىجىدە ئىجتىھاد بابىنىڭ تاقىلىشى، بىر مۇسۇلماننىڭ بىرەر سۈننى مەزھەپكە تەۋە بولماسلىقنى ھارام دەپ قاراش، ئۇنىڭ مەسىلىلىرىنى ھەل قىلىپ كىتەلمەيدىغان بىرەر مەزھەپكە زورلاش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان، سۈننەتتە ئاساسىي بولمىغان نۇرغۇن ئىشلارغا چاقىرىشقا ئېلىپ بارىدۇ. ئىمام ئەھمەدنىڭ مەزھىپى فىقھىي مەزھەپلەرنىڭ ئېتىبارلىقى بولۇپ، ئۇنىڭغا مۇتەئەسسىپلىك قىلمىغان ياكى يوققا چىقارمىغان ئەھۋالدا ھۆرمەتلەش لازىم. مۇسۇلمان كىشىدىن قۇرئان، سۈننەتتىن ئىبارەت ھەقىقەتكە قەيەردە، كىم تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلسۇن ئەگىشىشنىڭ تەلەپ قىلىنىدىغانلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىش لازىم. گەرچە نۇرغۇن ئايەتلەر بىرلىككە، ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا چىڭ ئېسىلىشقا ۋە بۇ پاك دىنىنىڭ مۇھىم غايىلىرىدىن بىرى چېچىلاڭغۇلۇق قىلماسلىققا رىغبەتلەندۈرۈپ كىلىۋاتسىمۇ، مەزھەپ مۇتەئەسسىپلىكى بىر قىسىم مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىقادىغا "ئىختىلاپ بارلىق مەسىلىلەرنىڭ ئاساسى ئوخشايدۇ" دېگەن قاراشنى ئەكىلىپ قويىدۇ.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- ئىمامۇل ھەرەمەين ئەلجۇۋەينى: مغيث الخلق في ترجيح المذهب الحق
- ئىبنى ئابىدىن : حاشية ابن عابدين
- ئىبنۇل ئەسىر: الكامل في التاريخ، 6 ـ جىلد، **106** ـ بەت.
- ئىمام سۇيۇتىي: الرد على من أخلد إلى الأرض ونسي أن الاجتهاد في كل عصر فرض

www.munber.org

- ئەلهافىز ئىبنى كەسىير: البداية والنهاية، 13- جىلد، 18،21 ـ بەتلەر.
- ئىبنى ئەلهۇمام: فتح القدير، بىرىنچى جىلد، 311، 312 ـ بەتلەر
- ئىمام ئەننەۋەۋىي: المجموع ، 1 ـ جىلد، 258،259 ـ بەتلەر ۋە 2 ـ جىلد، 184،185 ـ بەتلەر.
- ياقۇت ئەلهەمەۋىي: المعجم البلدان، 1 ـ جىلد، 273 ـ بەت ۋە 4 ـ جىلد، 355،356 ـ بەتلەر.
- ئىبنى تەيمىيە: رفع الملام عن الأئمة الأعلام
- شاھ ۋەلىيۇللاھ ئەددىھلىۋىي: الإنصاف في بيان أسباب الاختلاف
- مۇھەممەد ئەلخۇزەرىي بك: تاريخ التشريع الإسلامي
- ئەھمەد ئەمىين : ظهر الإسلام
- مۇھەممەد ئەلهامىد: لزوم اتباع مذهب الأئمة حسما للفوضى الدينية
- د.مۇھەممەد سەئىيد رامادان ئەلبۇتىي: اللامذهبية أخطر بدعة تهدد الشريعة الإسلامية
- مۇھەممەد ئەۋامە: أثر الشريعة في اختلاف الأئمة الفقهاء
- ئەھمەد ئەلبەيانۇنىي: الإجتهاد والمجتهدون
- مۇھەممەد سەئىيد رامادان ئەلبۇتىي: السلفية مرحلة زمنية مباركة لامذهب إسلامي
د.بەكىر ئىبنى ئابدۇللاھ ئەبۇ زەيد: الردود

www.munber.org